

113/125d

520

M. 10184: 1-11. 113-115d

Landskap: Skåne

ACC. N.R.

Upptecknat av: Emmette Amesson

Härad: Frosta

Adress: Säjinge

Socken: Ö. Åsinge

Berättat av:

Uppteckningsår: 1996 Född år 1881 i Ö. Åsinge

Sid. 10-11

Luf 57.

sit. 8

Halmstak

Halmstakens underlag.

Material och dess behandling

Slagen

Takläckningen

Bindningen

Beskärningen

Ryggningen

Skriv endast på denna sida!

Honder laget i ett tak, var först sparrar som är hängande vid ryggåsen, där de kallas spänner. Hvert par av sparrar är vanligt hängfistat med en hantbjälke som går genom taket. Läkden liggande överpå sparrarna, på så sätt att de är längs åt taket. De är med sparrarna hängspikade. De är flata, merendels av gran, di köpas i Solftorps. För i tiden köptes di av Götinger, men numera är här gotthorn gran. Men på di tak som ej är läkden, fanns tiders halmtak, där rövlades taket. De var långa rövar, smala alkäppar, som humlestörar. Di lades på längs och tvärs på taket och bands i hela i korsen med vridjor. Di rövorna, eller käpparna lades så dikt så halmen skulle bindas om dem. Vid takskägget hä gick ju sparren ut om åsen, så läkden, eller rövten var ungefärlig med väggen. När di fäckde kom habonen ut om läckningen med en bra lit. Där som var, och är läkten är ungefärlig en aln mellan vart hälte. Mellan sparrarna är och var vanligen 3 alnar, den är lika med de atolpar som är i väggarna. Rövorna spikades vid sparren, men bands med vridjor i korsen.

De skulle alltid vara långhalm till halmtak. De var rågkalm dröskad med slaga. Den skulle egentligen dröskas väl, vara ren från häarna. De var för intressanta och möss skulle ha tillhåll. Även fåglar kunde göra stora hål i taken. Di kunde också slå härvarna i en stöck till di blev zona, men de var inte så tillförlitliga. Var helmen lång i sträct kunde di ju hugga av esen, men de blev ej bra för klippana, härvarna blev för korta. Slagdröskad var och är bättre. Slagan, plätten bestod av hålen den del di höll i handen, stolen som slogs i läm, och hittan, bandet som höll i hals. Hittan var av läder eller åtskinn. Numera har di ju långhalmströskor försedd med rureba. En rureba efters forna tider då di plätlatask, de var i konstruktion som ett riveho, huvud på en nässa med omkring 5 stora finnar. Di var grova och ungefärlig halm. Där var fäst i en stolpe vid logen. När di då tog upp helmen ur logen, den var dröskad, drog di den genom repan, små halm repades från. Di fick bara lega lite i sänder så den kunde bli sträzen. Härvarna långhalmstädjapor skulle vara stora, där bands på två ställer. Härvarna förvarades på stänga till den skulle användas. Den gjordes ej i ordning för än vid täckningen. Den halm som var i ordning till täckning kallades dejord långhalm. Sär och sars används endast till svinstior, hudor, eller skjul. När den var sträv och lång skars den och torksades.

Halmtaket lägges vanligtvis på läktet eller raveln, då halmen utbreder sig över den väggrum, där de spännen. Halmen jämkas medtill eller sätts jämn med att bräde med handtag, och är inunder ravalat täckvraga. Här vanligtvis lägges raffen som är ett långt spö av hassel hassleraff. Den bindes på halmen med vidjor, täckvidjor. Di drädes genom halmen om läktet eller raveln, och bindes hårt. Täckaren brukar med knäen packa ihop halmen, såd. var vidja trycker han i hop halmen. De beror ju på bindningen om taket ligger säkert. Di hade ju före stegen som med rep som var fäst om ryggeningen och i stegen den lyftes upp för vart bav halm som lades. Så när di lade halmen åt läkten så stötte den ju åt stegen, di dock följde stegen, så kunde ej halmen glida ner. Så fästes raffen över. Emellan de sparr hattades ett sti. En täckare skulle lägga ett sti om dagen. De undansta varvet, takskägget togs bort. Numera bindes halmtak, där som är så lång med grov stat dräd. Här i Skåne är ju di båda halmtaken, de är naturligtvis på halmen de beror. När då stiel var lagt, di nädde ryggeningen skulle taket eller halmen skäras ner. De var med en vraga som di strök åt halmen, börja vid ryggeningen och strök neråt. Di sker före med kniv täckkniv. Di strök hårt för att få taket jämt. Di fick även skära jämt.

Där skulle alltid en person förutom läckaren vara med. Han skulle pressa läckaren. Han skulle hjälpa till med stegen när den skulle höjas, eller flyttas till nytt sti. Samt göra klipporna i ordning. Han hade en stock, eller kubbe som han med en ysea högg av klipporna så di blev jämma i roten. Sen ställer han dem i jorden för di skulle riktigt jämma. sen bar han upp dem. Överst på rygningen lades lös röghalm, rätt fördelat, där överpå drä som var raseformade. Di höll i hopen med en gräte. De kallades röggas. Vid gavarna fästes ju vengaklær som var jämma med taket. Utlaggtal ligg med rör, eller vass. De var på ludor, men de har ju förekommit långt tillbaka att hyddas täckt med torn. svärtläcker. De är som gamla berättat. De var ju emå hus med lågt räise tak. Sparrarna var endast grova drä, tavlor var restler grenar eller raffta som lag i hörn. Söv som skars i clammar, vid åar, då vattnet var lågt, eller de torkat ut. De lärkades, de breddades ut över taket. De lades ju på samma sätt som halm, så att den ena delen slutar på halva delen på den undresta. Men så lades långa raffta över som bands vid gavarna och på ett och annat ställe så saven hölls säkert. Skulle di läcka med grästorven fick di läggas mycket lätt eller hadde di underlag av vass. Där var samma typ med tavlor.

Takstegen var så lång så den räckte upp på taket, den kallades langstie. Den var ju en vanlig takstegen. Men täckstien den skulle vara så den räckte över ett stö. Den bestod av två grova runda sidoträd, så var där där ellers fyra järnspola, en vid var ända, ett par mitt på. Spelarna var omkr. $1\frac{1}{2}$ aln, så stegen blev ju så pass bred. Där lades grova rep om stegen, ett vid var ända så upp om rygningen. Halmen bars upp på taket, ett rep lades om, så bar han den på ryggen. När då täckstegen färses på så beskr sätt stod täckaren på stegens frå, eller kom som var nedreft medan halmen sätades på översta kommen av stegen. Så förflytta han sig åt sig för steg till han kom fram till stegens slut. Så flytades täckstegen upp, och ett nytt lav började. Uppflyttningen av stegen gick så till att det snodde repet om stegens ändar så stegen kom ett lav högare. Di hunde bär upp så många härvar som till ett lav. Di lades på taket skilda från varandra, så att roten vila på översta täckelommen, täckstegen. Di gick åt höger när di täckde. Den var inte alltid en hel sida täcktes på en gång, utan endast ett eller två stö. Där gick ju mycket halm åt. Var inte huset högt, di gamla var ju låga, stod han på en steges stöld mot väggen när han hade takshöggen.

Ett nylagt tak var omkring halv aln tjockt. Så tjockt fick takskägget
 läggas. Di andre laven var ju så att de ena hveden gick på halvan manna
 de andra. De berodde mycket på fackaren om han packa halmen hårt.
 Di hunde förlänga takskägget på gamla hus, genom att på sparrer
 öka, så fick di samtidigt sätta ett läkde till. Di packa en tjock bräd-
 bit, eller delas på. De var mest för takskägget gick för långt ner över
 föndret. Inunder takskägget, vid väggen fästes en bräda, en vanlig linings-
 bräda, lutande från takskägget mot väggen, gesims. De skulle hålla tak-
 skägget. Ett avsnör, när di skar ner telen där ju smä halm, s.k. vase,
 för att den ej skulle spillas så kunde di fästa en ställning under takskäg-
 get som de kom på. De var lösa bräder som lades på stockar eller annat.
 Täckhappar varo av hassel, de fick vara raka häppar. Där skar flera
 bunder sådana. Men di kunde knippas och förvaras länge. Där behöv-
 des inte nya eft var täckning. Täckeridjor, di var av rörie. Di skoss men
 di var gråna, di blöttes och arbetades innan di användes var di tjocka
 klyvdes di, spetsades i ena ändan. De var ett rätt svart arbete via ridjor
 de fresta händerna. Där gick en vridja till för var bindning.
 Både häppar och ridjor har haft alltid varit gott om.

Banden sättes ju om vart läkde, di får vara alldeles intill varandra annars håller inte taket. Banden blir ovanför varandra, di får ju bindas så tätt så inget löst är emellan. Där sättes band om vart läkde, så ungefär lika mycket av hären i vart band. Med midjan fick banden vridas så hårt och ändarna vridas om varandra, sen stoppades in under banden så di inte loss. Täckekläppor ans men nu, di som har halmstak binder di med ståldräds. Ståldräden vras om en skydd, som häges färdig, den är spetsig så den går lätt att sticka under halm och läkde.

Här något annat material än halm ans. så som smör härvor har de varit rent undantag, och då har de varit till stöd, eller uthus i vrigt.

Jag vet att fattiga som ej hade varken halm, eller jord, och inte kunde skaffa di gick i kring och tiggede halm, en klippa på vart ställe. Så fick di även tigga los att skära täckekläppa. Halmen jämkades först ut hela lagget, sen lades kläppen över, läckaren földe så lagget och med knäet tryckte ner kläppen, och med midjan band om både kläpp och läkde och halm.

Han jämkades dels med handen, men med bändravan knäleba han i roten så där blev jämt. Sista avrutsningen blev när han åker ner.

Vragan var med ett handtag vanpå, refflad under, på längden.

Era fäckeläpprens ände fick stickas in med andra häppen i de banden. Om inte bindningarna var så kra kunde ni storm där uppstå hål. Då kunde ju som uts är böda tak, men de är ju inte lätt. De kan inte vara med hela härvor, utan med lappar, snyd delar.

Vi gavlarne, van på läkden, spikas en rebba, eller läkt i från rygningen och ner som halmen hants om. Sen då taket var lagt fästes vengskier på. När vind och storm i bland lyfter får du vid gevlarne van på taket sätta en rebba som häller. Numera är de så bynt med helmtads, men jag minns gamla tak som var dåliga, där fick läggas rafta och bröder, på taket hars och förs för att hålla de. Täckevragan var omkr. 1 cm den var, sliten så den var blank och glatt, den var bara smal. Den var hälst av mjukt drä.

Täckelräddan är en vanlig lisen berädd med handtag. När han skar ner böja han uppe och skar ner åt. Han dryckte härt med räddan, och med kniven framför skar ner åt till han kom till täckesdegen, sen börja han uppe igen. Sö följde han slit fram, sen fick stegeon sänkas. Sö gick de till taket var färdigd. Pedskopen gick merendels i arv. Du hade en vanlig drärrösså att rönsa ner löset. Om du ej kunde skära takshäggat jämt efter siktade band. du est rep, eller lade est läkte och skar ej för.

För i tiden var här dugliga smeder som använde knivar, och eggjärn, men
göingar har ju alltid varit mest anlitade.

Ryggningen har jag beskr den lades av los råghalm. I takvinklarna fick läggas
ett hägg, skälets. De lades i ejälva madel där längerna gick i hörn. Om de var
något osäkert att binda, så spikades under en bråda vanliga liningsbråder.
en vid var sida så di gick fäst i hörn i ejälva madel sen lades halms.

Di kunde stå på en vanlig takstöde men di läcktes där.

Under halmen, på ryggningen, allra översid är ju alltid båtten på sperrin
ända uppe vid, så vid båda sidor av taket går ju båtten i hörn.

Där läggas ju häppar på och bindes, så att bindningen blir i ryggningen.
Ryggdrån är i regel av ek, di fästes två i hörn med en grov drämagel.

De är ju ett stö om di inte röggar, de kan ju finnas. De kunde ju bero
på di ej hade material. De var ju i forn tiden di röggat kojar med
grästarvor. De var hus med stenväggar, som kunde bärta sidana tak.

Lägg över på de gamla går di ej, de är ju om di böder, men lägg ny
söldning de gör di. Lägg panner över på halontak är här di som gjest
men mest riva ner taket och taga bort halmen och omlägg pannorna.
De var för råttorna husera så när di tagit hål i halmen sätta pannorna.

När du röggå hade du längstge, en vanlig takslag. Di som var vanda att ga
på tak kröb längs åt rygningen och ordna halmen och åsarna, ryggåarna.
Jhar vet jag ej att stark har varit, men gamla gästabud där har varit i Hörby,
men de är ju så länge sen. Men jag har själv sett ett dylikt nere på slätten
de var i typ som en stor rund korg som stod på taket vid akernstenen på rygg-
ningen.

Vässdak, eller av grov sén, de lades på samma sätt som halm. De var ju endast
på stor. Di bants ner med häppars. Sålen lades tjockt, men bands di för hert
gick tvärs av i bindningen när di blev torra.

Di gamla taken vet jag ej varit någon särskild anordning för undfara. Di var här
ju alltid öppen akernsten, och sätlugn, så där var aldrig så drag som i di nyare
akernstena med värsdeck. Där blev liksom mera röke i akernstenen.

På gamla byggnader fanns ju ofta en geveldörr, som kunde öppnas då så behövdes.
Massan på taket var bra den skyddade både mot fara och väta.

Den skyddade ju också mot anständning. Huslök på var allmänt föri tiden.

Den var di mycket rädd om, den använde som läkemedel, särskilt mot brännskå.
Ett halmtable håller länge, de beror till en del om de lägges väl.

Fäglar kunde göra mycket överkan, men snö som låg länge inverka, även storm tog
hert.

Halmstak liggas numera ej på något hus. När Hörlsy Tollars banan byggdes
då fick alla tak som var på ett visst avstånd intill banan liggas om.

Jag minns när virt tak lades om. De är omkring 59 år sedan den banan byggdes.

Sen har ju inte hus i stationssamhälle något halmstak. De är ju nu viert
att få halm också. Övergången från halm till annat var spån. Nu många nya
hus liggas nu också spån, för att om några år läggas papp, vampa.

På denna sista 20 åren har halmstaken nästan renhållits.

För i bilden kunde du ju få en langhalmstaklampa för 25 öre, nu finns här knappast nå
tak var de alltid daglön för täckaren, nu har alla timring.

Dig gamla täckarna höll ju mycket på sitt yrke, du som var dugliga kunde
gå utomröknes också. Alla s.k handvävare, eller yrkesmän skulle frak-
teras särskilt. Mat och brännain härdes till sådana. Jag vet att på denna sätt
som yrkesmän verit har ställts fram särskilt till dem på ena ändan av lang-
bordet, så svinre, bröd och mjölk på andra ändan, till husfolket.

Krimmar fick ofta passa täckaren, bärta halm och vidjor.

De häntde ofta att man drilla av taket, men man allvarlig olycka vet jag ej.

De var ej till att själva täckaren föll, utom då han var spritpräverkad.

Men han klarar sig i alla fall, där var ju alltid halm nere på marken.